
Perustuslakivaliokunnan mietintö sotasyllisyykslaista
04.09.1945

Perustuslakivaliokunnan mietintö N:o 40 hallituksen esityksen johdosta laiksi sotaan syyllisten rankaisemisesta sekä samaa asiaa koskevien kahden lakialoitteen johdosta.

Eduskunta on perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi lähettänyt pöytäkirjanottein 23 päivältä elokuuta 1945 hallituksen edellä mainitun esityksen n:o 54 sekä pöytäkirjanottein 24 päivältä huhtikuuta 1945 ed. Wiikin ja Pessin lakialoitteen n:o 1 laiksi kansantuomioistuimesta ja pöytäkirjanottein 30 päivältä elokuuta 1945 ed. Paasivuoren y.m. lakialoitteen n:o 50 laiksi sotaan syyllisten rankaisemisesta. Valiokunta on käsitellyt mainitut lakialoitteet hallituksen puheena olevan esityksen yhteydessä, koska ne koskevat samaa asiaa.

Hallituksen esityksen johdosta valiokunta on saanut korkeimmalta oikeudelta ja professori Kaarlo Kairalta pyytämänsä lausunnot, jotka on otettu tämän mietinnön liitteiksi. Valiokunta on kuullut asiassa pääministeri J. K. Paasikiveä, oikeusministeri Urho Kekkosta ja lakitieteittentohtori Y. W. Puhakkaa, minkä lisäksi valtioneuvoston oikeuskansleri Toivo Tarjanne on antanut valiokuntaa varten tietoja. Valiokunnan käytettävissä on myös ollut n.s. Hornborgin komitean mietintö sekä eräitä muita valiokunnan haluamia asiakirjoja. Valiokunta, joka on ottanut käsitteilyn pohjaksi hallituksen mainitun esityksen, esittää asian johdosta seuraavaa.

Hallituksen esitys on annettu, niinkuin sen perusteluista ja ehdotetun lain johtolauseesta ilmenee, Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhtyneen Kuningaskunnan välillä 19 päivänä syyskuuta 1944 tehdyn välirauhasopimuksen 13 artiklan määräysten täyttämistä varten.

Mainitun artiklan mukaan Suomi on sitoutunut yhteistoimintaan Liittoutuneiden Valtojen kanssa sotarikoksista syytettävien henkilöiden pidättämiseksi ja tuomitsemiseksi. Tämän velvoituksen täyttämiseksi on Suomen viran-

omaisten toimesta pidätetty henkilöitä pantaviksi syyt-
teeseen sotarikoksista.

Esityksen tarkoituksena on välirauhansopimuksen mainitun artiklan velvoitusten täyttämistä varten määrätä rangaistaviksi myöskin ne, jotka hallituksessa ratkaisevalla tavalla ovat vaikuttaneet Suomen liittymiseen vuonna 1941 alkaneeseen sotaan tai sodan aikana estäneet rauhan aikaansaamista.

Esityksen antaminen merkitsee näin ollen toisaalta sitä, että mainitun kansainvälisoikeudellisen sitoumuksen täyttäminen, siltä osin kuin velvoitusta ei vielä ole katsottu täytetyksi, hallituksen käsityksen mukaan voidaan järjestää ja on järjestettävä maan sisäisenä asiana, ja toisaalta sitä, että hallitus katsoo välirauhansopimuksen 13 artiklan säännösten velvoittavan julistamaan rangaistaviksi lakiehdotuksen 1 §:ssä tarkoitetut hallitustoimet, vaikka ne voimassa olevien lakiemme mukaan eivät olisi-kaan rangaistavia. Ehdotettu laki poikkeaa viimeksi mainitussa kohdin siitä oikeusjärjestykseemme kuuluvaksi katsottavasta periaatteesta, ettei ketään voida tuomita rangaistukseen teosta, josta sen tekemisen aikana ei ollut rangaistusta säädetty. Tästä periaatteesta poikettaessa on jouduttu, niinkuin korkein oikeus lausunnossaan on huomauttanut, sivuuttamaan eräitä muitakin oikeudesamme voimassa olevia periaatteita. Nämä poikkeamiset aiheutuvat, niinkuin edellä sanotusta ilmenee, esityksen antamiseen vaikuttaneista syistä.

Lakiesityksen perustelujen mukaan eräistä liittoutuneiden valtojen tekemistä päätöksistä ja sopimuksista on katsottava käyvän ilmi, että sotarikoksiin ei lueta vain rikkomuksia sodan lakeja ja tapoja vastaan, vaan myös sotasyysllisyys. Niiden tietojen mukaan, jotka perustuslakivaliokunnalla on ollut käytettävissään mainittua asiaa koskevista julistuksista, päätöksistä ja sopimuksista, niissä käsitellään ainakin ensisijaisesti, mikäli kysymys on sotaan syyllisistä, vain varsinaisten n.s. akselivaltojen suurten sotarikollisten vastuuta.

Tällöin ovat, myöskin kun esim. Lontoossa 8 päivänä elokuuta 1945 tehtyyn sopimukseen liittyvässä kansainvälisen sotilastuomioistuimen peruskirjassa selitetään sodan lakeja ja tapoja tai inhimillisyyttä vastaan tehtyjen rikosten lisäksi hyökkäyssodan tai kansainvälisten sopimus-

ten, välipuheiden tai vakuutusten vastaisen sodan suunnittelemineen, valmistelemineen, alkamineen taikka käymineen taikka myös osallistumineen yhteiseen suunnitelmaan tai salaliittoon minkä hyvänsä edellä mainitun teon toteuttamiseksi rangaistaviksi rikoksina rauhaa vastaan, valtiokunnan saaman käsityksen mukaan taustana olleet ne julmuudet, joukkomurhat ja -teloitukset, joihin saksalaisten on esim. Moskovassa pidetyn konferenssin jälkeen 1 päivänä marraskuuta 1943 annetussa julistuksessa mainittu syyllistyneen.

Tiedossa olevista kansainvälisistä julistuksista, päätöksistä ja sopimuksista ei perustuslakivaliokunnan mielestä tämän vuoksi voida saada välitöntä ohjetta niiden velvoitusten sisällyksen selvittämiseksi, joihin Suomi on välirauhansopimuksen 13 artiklassa sitoutunut, vaan se, mitä sanotussa artiklassa ymmärretään sotarikoksilla, jää tulokinnanvaraiseksi.

Siinäkin tapauksessa, että välirauhansopimuksen 13 artiklaa tulkittaisiin edellä kosketeltujen kansainvälisten julistusten, päätösten ja sopimusten valossa, on valtiokunnan mielestä kuitenkin todettava, että lakiehdotuksen 1 §:n säännös menee pitemmälle kuin nämä edellyttävät. Sanotussa pykälässä ei näet selitetä rikoksiksi nimenomaan sellaisia rikoksia rauhaa vastaan, jotka Lontoon sopimukseen liittyvässä peruskirjassa on katsottu rangaistaviksi, vaan siinä julistetaan varauksitta rangaistaviksi nimettyyn, vuonna 1941 alkaneeseen sotaamme ratkaisevalla tavalla vaikuttaneet hallitustoimet.

Siitä, että välirauhansopimuksen sitoumukset on täytettävä, ei olla eri mieltä, mutta edellä selostetuilla perusteilla voidaan asettua sille kannalle, että ehdotettu lainsäädäntötoimi menee pitemmälle kuin välirauhansopimuksen 13 artiklan velvoitukset edellyttävät.

Kun kuitenkin hallitus, jolla on ollut parhaat mahdollisuudet ottaa varteen kaikki asiaan vaikuttavat seikat, on pitänyt ehdotettua lakia välirauhansopimuksen puheena olevan artiklan velvoitusten täyttämistä varten välttämättömänä, perustuslakivaliokunta ei katso voivansa asettua vastustamaan lakiehdotuksen hyväksymistä sen sisällyksestä ja poikkeuksellisesta luonteesta huolimatta.

Ottamalla huomioon ulkopoliittiset näkökohdat sekä nyky-

aikaisen sodan aiheuttamat kärsimykset ja aineelliset vauriot, voitaneen katsoa, että vastuu niistä ratkaisuisista, jotka osaltaan ovat vaikuttaneet vuoden 1941 sodan alkamiseen ja rauhanteon estymiseen, lakiehdotuksen mukaisesti perustetaan ulkokohtaiseen arvosteluun siitä, onko tehty kaikki mitä olisi voitu sodan koettelemuksilta säästymiseksi, eikä siihen, ovatko toimenpiteisiin ratkaisevalla tavalla vaikuttaneet henkilöt toimineet voimassa olleiden lakien pohjalla ja oman käsityksensä mukaan yksinomaan maan etua silmällä pitäen.

Ehdotetun lain mukaan käsittelisi sen perusteella nostettavat syytteet tarkoitusta varten asetettava erityinen sotasyyllisyysoikeus niminen tuomioistuin. Tässäkin kohden lakiehdotus sisältää poikkeuksen eräästä meillä valitsevasta oikeusperiaatteesta, nimittäin hallitusmuodon 60 §:n 2 momentissa säädetyistä kiellosta asettaa satunnaisia tuomioistuimia. Lakiesityksen poikkeuksellisen luonteen vuoksi voidaan kuitenkin pitää perusteltuna, ettei siinä tarkoitettuja asioita anneta säännöllisten tuomioistuinten käsiteltäviksi.

Samalla kun perustuslakivaliokunta edellä sanotun mukaisesti puoltaa lakiesityksen hyväksymistä, valiokunta kuitenkin katsoo, että ehdotettuun lakiin olisi tehtävä eräitä muutoksia ja lisäyksiä.

Niinkuin jo on mainittu, lakiehdotuksen rangaistussäännös koskisi hallituksen esityksen mukaan ainoastaan hallituksessa toimineita henkilöitä. Valiokunnan mielestä lain soveltamisalaa ei kuitenkaan ole syytä rajoittaa tällä tavoin, koska riittävänä olisi pidettävä sitä rajoitusta, että kysymys on ratkaisevalla tavalla 1 §:n 1 momentissa sanottuun toimintaan osallistuneista henkilöistä, ja sitä rajoitusta, joka johtuu rikoksesta käytetystä nimityksestä. Tämän mukaisesti olisi sana "hallituksessa" poistettava mainitusta momentista.

Niinikään olisi valiokunnan käsityksen mukaan asianmukaisempaa, että puhuttaisiin Suomen joutumisesta eikä sen liittymisestä sotaan. Samasta lauseesta valiokunta on poistanut sanat "Saksan rinnalla", koska ilman niitäkin on selvää, mitä sotaa lainkohdassa tarkoitetaan, ja mainittuja sanoja siis on pidettävä tarpeettomina sekä osittain harhauttavinkin.

Puheena olevan 1 §:n 1 momentin säännösten osalta valiokunta katsoo lisäksi, että kun ehdotetun lain mukaan voitaisiin tuomita rangaistukseen teoista, jotka eivät niiden tekoaikana olleet rangaistavia, ensisijaiseksi rangaistukseksi olisi säädettävä vankeusrangaistus ja kuritushuonerangaistusta käytettävä vain, jos asianhaarat ovat raskauttavat.

Jotta vankeusrangaistus kuitenkin voitaisiin määrätä riittävän ankaraksi, olisi sen ylärajaksi rikoslain 2 luvun 3 §:n säännöksistä poiketen säädettävä kahdeksan vuotta. Vastaavanlainen poikkeus on aikaisemmin ollut voimassa rikoslain 23 luvun 1 §:ssä.

Helsingin yliopiston lainopillinen tiedekunta ja eduskunnan valitsijamiehet joutuisivat lakiehdotuksen 2 §:n mukaan valitsemaan sotasyyllisyysoikeuteen jäseniä ja varajäseniä. Siitä, onko jäseneksi tai varajäseneksi valitulla oikeus kieltäytyä tehtävästä, ei lakiehdotuksessa ole säännöstä. Tällaisen säännöksen puuttuessa lakia olisi nähtävästikin tulkittava niin, että valitulla olisi oikeus kieltäytyä tehtävästä. Tehtävän laadun vuoksi ja jottei tuomioistuinta kokoonpantaessa aiheutuisi viivytystä, olisi jäsenyys valiokunnan mielestä määrättävä pakolliseksi. Tämänsisältöinen säännös ehdotetaan otettavaksi lakiehdotuksen 2 §:ään uutena 3:ntena momenttina.

Syytteen nostamisesta sotasyyllisyysoikeudessa määräisi lakiehdotuksen 3 §:n mukaan valtioneuvosto oikeuskanslerin esityksestä ja lakiehdotuksen 4 §:n mukaan syytteen ajaminen olisi henkilökohtaisesti oikeuskanslerin asiana. Mainittua esitystä tehdessään oikeuskansleri olisi ylimpänä syyttäjäviranomaisena sidottu oikeudessamme yleensä vallalla olevaan n.s. legaliteettiperiaatteeseen, jonka mukaan syytteeseen on asetettava minkäänlaisia tarkoitukseenmukaisuusnäkökohtia huomioon ottamatta kaikki ne henkilöt, joiden syyllisyys on todennäköinen. Näin ollen jouduttaisiin esityksen tekemistä varten suorittamaan ehkä hyvinkin laajoja tutkimuksia.

Kun lakiehdotuksen 3 §:ää kuitenkin täytynee tulkita niin, että valtioneuvostolla sen mukaan on oikeus lähinnä poliittisten tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien mukaan rajoittaa syytteiden nostamista, aiheutuisi ehdotuksessa omaksutusta kannasta tarpeetonta työtä ja viivytystä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa 3 §:ää muutettavaksi niin,

että valtioneuvosto määräisi syytteen nostamisesta hankittuaan asiasta oikeuskanslerin lausunnon. Oikeuskanslerin arvovaltaisen aseman vuoksi ylimpänä lain valvojana sekä hänen monien tehtäviensä takia valiokunta on, koska kysymys on poliittisluontoisesta oikeudenkäynnistä, jossa syyttäjään voidaan kohdistaa aiheetonta ja epäasiallista arvostelua ja joka voi aiheuttaa runsaasti työtä, katsonut tarpeelliseksi ehdottaa 4 §:ää muutettavaksi siten, että oikeuskanslerilla olisi valta määrätä toinen henkilö sijaansa ajamaan syytettä sotasyyllisyysoikeudessa.

Lakiehdotuksen 6 §:n sanamuodon, joka esityksen mukaisena poikkeaisi 1 §:n vastaavasta sanamuodosta, valiokunta ehdottaa muutettavaksi viimeksi mainittua pykälää vastaavaksi.

Sotasyyllisyysoikeuteen nähden on lakiehdotuksen 7 §:n 1 momentissa määrätty soveltuvin osin noudatettavaksi valtakunnanoikeutta koskevia vastaavia säännöksiä.

Valtakunnanoikeudesta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan on sanotussa oikeudessa asian käsittelyssä noudatettava laillista järjestystä. Tästä säännöksestä voitaneen katsoa johtuvan, että yleisiä tuomioistuimia koskevaa, oikeudenkäytön julkisuudesta 5 päivänä helmikuuta 1926 annettua lakia olisi noudatettava sotasyyllisyysoikeudenkin osalta.

Koska asian julkisen käsittelyn välttämättömyyttä sotasyyllisyysoikeudessa on kuitenkin syytä erityisesti korostaa ja kun valiokunnan mielestä mainitun oikeuden päätösten ja tuomioiden joka tapauksessa tulisi olla julkisia, tätä koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi 7 §:n 2 momentiksi ja sanottuna momenttina oleva hallituksen esityksen säännös siirrettäväksi seuraavaan pykälään.

Valiokunnan mielestä olisi sotasyyllisyysoikeudessa tuomituille myönnettävä n.s. valtiollisille vangeille kuuluvat oikeudet, joista on säädetty viimeksi 22 päivänä joulukuuta 1943 annetulla lailla väliaikaisesti muutetun rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lainluontoisen asetuksen 2 luvun 8 §:ssä.

Valiokunta katsoo lakiteknisesti asianmukaisemmaksi, että näiden oikeuksien myöntämisestä sotasyyllisyysoikeudessa tuomituille säädetään puheena olevassa laissa kuin että edellä mainittuja lakeja tässä kohden muutettaisiin.

Tämän mukaisesti lakiehdotukseen on otettu uusi 8 §, jonka 1 momenttiin sisältyy säännös kysymyksessä olevasta asiasta.

Lakiehdotuksen 7 §:n 2 momentti ehdotetaan samalla siirrettäväksi uuden 8 §:n 2 momentiksi, koska sen on katsottava sisällykseltään soveltuvan tähän pykälään. Kun se ei enää liity 7 §:n 1 momenttiin, sen sanamuotoa on tarpeen muuttaa.

Sen nojalla, mitä edellä on lausuttu, perustuslakivaliokunta kunnioittaen ehdottaa, että Eduskunta hyväksyisi hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen näin kuuluvana:

Laki
sotaan syyllisten rankaisemisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla, säädetään Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhtyneen Kuningaskunnan välillä 19 päivänä syyskuuta 1944 tehdyn välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttämiseksi seuraavaa:

1 §.

Joka (poist.) ratkaisevalla tavalla on vaikuttanut Suomen joutumiseen sotaan vuonna 1941 (poist.) Sosialististen Neuvostotasavaltain Liittoa taikka Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhtynyttä Kuningaskuntaa vastaan tai estänyt sodan aikana rauhan aikaansaamista, tuomittakoon virka-aseman väärinkäyttämisestä valtakunnan vahingoksi (poist.) vankeuteen enintään kahdeksaksi vuodeksi taikka, jos asianhaarat ovat raskauttavat, kuritushuoneeseen määräjäksi tai elinkaudeksi.

Mitä hallitusmuodon 47 §:ssä ja eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 7 §:ssä on säädetty, älköön estäkö tuomitsemasta rangaistukseen tasavallan presidenttiä ja valtioneuvoston jäsenenä toiminutta henkilöä 1 momentissa tarkoitettusta teosta.

2 §.

Tässä laissa tarkoitetut syytteet käsittelee erityinen sotasyylisyysoikeus.

Sotasyylisyysoikeuteen kuuluu puheenjohtajana korkeimman oikeuden presidentti ja jäsenenä korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan professori, jonka ynnä varamiehen mainittu tiedekunta valitsee keskuudestaan, sekä kaksitoista muuta jäsentä, jotka ynnä tarvittavat varajäsenet eduskunnan valitsijamiehet valitsevat suhteellisilla vaaleilla. Jos korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden presidentti on esteellinen tai estynyt, kutsutaan hänen sijaansa jäseneksi saman tuomioistuimen vanhin jäsen. Puheenjohtajan sijaan astuu tarvittaessa korkeimman hallinto-oikeuden presidentti.

Sotasyylisyysoikeuteen valittu älköön kieltäytykö tehtävästä.

3 §.

Syytteen nostamisesta sotasyylisyysoikeudessa määrää valtioneuvosto (poist.) hankittuaan asiasta oikeuskanslerin lausunnon.

4 §.

Syytettä sotasyylisyysoikeudessa ajaa oikeuskansleri tai hänen määräämänsä henkilö.

5 §.

(Kuten hallituksen esityksessä.)

6 §.

Muista kuin 1 §:ssä mainituista Suomen joutumista sotaan vuonna 1941 ja (poist.) rauhan aikaansaamisen estämisestä sodan aikana tarkoittavista teoista älköön syytettä nostettako.

7 §.

Mikäli tässä laissa ei ole toisin säädetty, on sotasyylisyysoikeuteen nähden soveltuvin osin noudatettava, mitä valtakunnanoikeuden ja sen puheenjohtajan toiminnasta on voimassa.

(Poist.)

Oikeudenkäynnin julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäytön julkisuudesta 5 päivänä helmikuuta 1926 annetussa laissa on säädetty, kuitenkin siten, että päätöksen tai tuomion julistaminen aina on oleva julkinen.

8 §.

Sotasyyllisyysoikeudessa tuomittujen rangaistusta täytäntöön pantaessa noudatettakoon niitä säännöksiä, jotka rikoslain 11 luvussa säädetyistä rikoksesta rangaistukseen tuomittujen osalta ovat voimassa.

(Poist.) Tuomittujen armahtamisesta on (poist.) voimassa, mitä tasavallan presidentin armahdusoikeudesta on hallitusmuodossa yleisesti säädetty.

Samalla perustuslakivaliokunta kunnioittaen ehdottaa, että Eduskunta päättäisi käsitellä lakiehdotuksen valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Hallituksen puheena olevan esityksen yhteydessä käsitelyyn ed. Wiikin ja Pessin lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen mukaan olisi ne henkilöt tuomittava rangaistukseen, jotka ovat aiheuttaneet vuosina 1939 ja 1941 alkaneet Suomen sodat, taikka jotka ovat mainittuja sotia valmistaneet tai pitkittäneet ja jotka virka- tai yhteiskunnallisen asemansa takia ovat huomattavalla tavalla voineet asiaan vaikuttaa. Syytteet käsiteltäisiin sitä varten asetettava kansantuomioistuimissa, johon eduskunta valitsisi suhteellisilla vaaleilla kymmenen jäsentä. Myöskin syyttäjän määrääminen olisi eduskunnan asiana. Syytteen nostamisesta päättäisi tasavallan presidentti tai eduskunta, missä tapauksessa päätökseen riittäisi neljännes annetuista äänistä, taikka kansantuomioistuin itse. Rangaistusseuraamuksina olisi määräaikainen tai elinkautinen kuritushuonerangaistus sekä omaisuuden menetys kokonaan tai osaksi. Kansantuomioistuimissa tuomittu voitaisiin armahtaa vain, mikäli eduskunta päättäisi tehdä siitä esityksen kolmella neljänneksellä annetuista äänistä.

Ed. Paasivuoren y.m. lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen mukaan olisi valtakuntaa vahingoittavasta toiminnasta tuomittava rangaistukseen se, joka poliittisesti tai sotilaallisesti vastuunalaisella paikalla ollen on ottanut osaa vuonna 1939 tai vuonna 1941 alkaneiden sotiemme suunnitteluun, valmisteluun, aloittamiseen ja käyntiin. Syytteiden nostamisesta määräisi viisijäseninen syyttäjistö, jonka tarpeellisine varajäsenineen eduskunnan valitsijamiehet valitsisivat suhteellisilla vaaleilla. Myöskin syyttäjän määrääminen olisi mainitun syyttäjistön asiana. Muissa kuin juuri mainituissa kohdin la-

kiehdotus vastaa hallituksen esitykseen sisältyvää lakiehdotusta, paitsi että siinä ei ole tämän ehdotuksen 6 §:n säännöksiä vastaavia määräyksiä.

Puheena oleviin lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten mukaan olisi rangaistukseen tuomittavien henkilöiden piiri huomattavasti laajempi kuin hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen mukaan perustuslakivaliokunnan siihen ehdottaman laajennuksenkin jälkeen. Kun valiokunnan käsityksen mukaan syytettävien piiri olisi rajoitettava vain niihin henkilöihin, jotka kaikkein ratkaisevimmin ovat vaikuttaneet vuoden 1941 sotaan joutumiseemme tai estäneet rauhan aikaansaamista ja kun hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus valiokunnan mielestä muissakin kohdin on tarkoituksenmukaisempi, valiokunta kunnioittaen ehdottaa, että lakialoitteisiin n:o 1 ja 50 sisältyvät lakiehdotukset hylättäisiin.

Asian käsittelyyn ovat valiokunnassa ottaneet osaa puheenjohtaja Ahmavaara, varapuheenjohtaja E. Pekkala ja jäsenet Alestalo, von Born, Kallinen, Kivisalo (osittain), Kujala, Kytömaa, Kölli, Möttönen, Paasivuori, Pärssinen, U. Raatikainen, Saukkonen ja Wiik sekä varajäsenet Lumme (osittain), Stenberg ja Söderhjelm.

Vastalauseita

I.

Kuten oli odotettavissa, ne taantumukselliset ainekset, jotka takavuosina ovat sotapolitiikkaa kannattaneet, ovat nytkin koettaneet suojella sanotun politiikan johtohenkilöitä rangaistukselta. Niin myös nyt perustuslakivaliokunnassa, eikä mitenkään tuloksetta. Hallituksen vaillinaisen esityksen parantamisyritykset on suureksi osaksi torjuttu ja suoranaisia huononnuksiakin on tehty. Sellaisena kuin lakiehdotus sotaan syyllisten rankaisemisesta nyt on, täytyy pitää vähintään epävarmana, johtaako se mainittaviin tuloksiin.

Esitän tässä vain muutamia välttämättömiä muutosehdotuksia.

Vankeusrangaistuksen säätäminen rangaistuksen yhdeksi muodoksi ei ole paikallaan kysymyksen ollessa näin törkeistä ja turmiollisista rikoksista ja, kuten on tullut tunnetuksi, sitä ei myöskään säädetty valtioneuvoston al-

kuperäisessä lakiehdotuksessa. Sitä vastoin olisi omaisuuden menetys lisättävä; on oikeudentuntoa loukkaavaa se, ettei kyseessä olevien rikollisten, jotka kansallemme ovat aiheuttaneet suunnattomia aineellisiakin vahinkoja, tarvitsisi niitä vähimmässäkään määrässä korvata. Ehdotan siis,

että 1 §:n 1 momentin loppuosa kuuluisi:

--- tuomittakoon kuritushuoneeseen määräajaksi tai elinkaudeksi sekä omaisuuden menetykseen valtiolle kokonaan tai suuremmaksi osaksi.

Lakiehdotuksen 8 §:ään on riennetty lisäämään säännös nyt tuomittavien rikollisten oikeuksista poliittisina vankeina, ennenkuin edes tiedetään tuleeko tämän lain nojalla kukaan tuomituksi. Tämä on vähemmän arvokasta hätiköimistä. Olen valmis puoltamaan mainittujen oikeuksien myöntämistä k.o. vangeille siitä huolimatta, että he vallassa ollessaan itse matalamielisesti riistivät nämä oikeudet vastustajiltaan, silloisilta poliittisilta vangeilta. Mutta siitä esitettäköön aikoinaan eri lakiehdotus. Tähän lakiin se asia ei kuulu.

Myös tahdotaan varata presidentille oikeus rajoituksetta armahtaa myös sotasyällisysoikeuden tuomitsemat. Tällaista rajatonta oikeutta presidentillä ei ole valtakunnanoikeuden tuomitsemiin rikollisiin nähden. Myöskään nyt esillä olevassa tapauksessa, joka on äsken mainittuun verrattavissa, ei ole mitään syytä tehdä armahdusta riippuvaksi yhden ainoan henkilön, tasavallan presidentin kannanotoista.

Ehdotan siis,

että 8 §:n 1 mom. poistettaisiin ja että pykälä kuuluisi:

Sotasyällisysoikeuden tuomiosta älköön armahdusta myönnettäkö muuten kuin sotasyällisysoikeuden esityksestä.

Helsingissä 4 päivänä syyskuuta 1945.

K. H. Wiik.

II.

Kun käsittääkseni tämän lain perusteella syytettävien lukumäärä olisi pyrittävä rajoittamaan mahdollisimman pieneksi ja kun ratkaisevalla tavalla sotaan joutumiseen tai

rauhan estämiseen vaikuttaminen tuskin on voinut tapahtua muutoin kuin maan hallituksessa ollen, en voi yhtyä siihen, että esityksen 1 §:n 1 momentin [pitää olla momentin] alusta on poistettu sana "hallituksessa". Kun eduskunnalle jätetty esityskin oli pitänyt mahdollisena näin rajoittaa syytettävien piirin, on mainitun sanan poistamiseen sitä vähemmän aihetta. Ehdotan tämän vuoksi kunnioittaen,

että eduskunta hyväksyisi lain 1 §:n 1 momentin alkavaksi:

"Joka hallituksessa ratkaisevalla tavalla on ---"

Helsingissä syyskuun 4 päivänä 1945.

Arvi Ahmavaara.

III.

Joutuessani perustuslakivaliokunnan jäsenenä määrittelemään kantani siinä varsin vaikeassa kysymyksessä, olisiko hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksyttävä, olen lähtenyt siitä, että päättyneen maailmansodan aikainen maamme hallitusasiain hoito ja viime vuosien tapahtumien historiallinen kehitys, sellaisina kuin niitä valiokunnan saamien tietojen nojalla on arvosteltava, eivät muodosta riittävää perustaa esitetylle poikkeuslaille, vaan että valtion sisäiseltä kannalta olisi pysyttävä voimassa olevan oikeuden pohjalla.

Valiokunnan hankkima selvitys mielestäni edelleen osoittaa, että ne uudet, sotaansyylisyyttä koskevat kansainväliset määräykset, joista liittoutuneet valtiot ovat keskenänsä sopineet, ovat laaditut sovellettaviksi akselivaltojen suuriin sotarikollisiin, jotka väkivaltaisten hallitusjärjestelmien luojina ja ylläpitäjinä ovat vastuussa niiden toiminnasta ja päättyneestä maailmansodasta, eivätkä muodollisesti eikä asiallisesti tarkoita Suomea. Väli rauhansopimuksen 13 artiklan velvoituksiimme kuuluva täytäntöönpano ei tämän mukaan oikeudellisesti vaadi ehdotetulla lailla järjestettävää menettelyä. Kun lakiehdotus on ristiriidassa oikeusjärjestyksemme perusteiden ja oikeiksi tunnustettavien eettisten periaatteiden kanssa, en ole ehdotusta valiokunnassa käsiteltäessä voinut, myötävaikuttamalla lakiehdotuksen hyväksymiseen, luopua antamasta pääpainoa oikeudellisille näkökohdille, vaan tämän johdosta kunnioittaen ehdotan,

että Eduskunta päättäisi hylätä hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä syyskuun 4 päivänä 1945.

Ensio Kytömaa.

IV.

Edelläolevasta lakiehdotuksesta antamaansa mietintöön on perustuslakivaliokunta liittänyt käsittelyn aikana hankkimansa Korkeimman oikeuden ja professori Kaarlo Kairan lausunnot. Niistä ilmenee, että nyt säädettävä laki tulee pääosiltaan olemaan vastoin niitä periaatteita, jotka muodostavat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksemme perustan. Lisäksi on niistä katsottava selviävän, etteivät Suomen hallitus ja eduskunta ole hyväksyessään välirauhansopimuksen sitoutuneet sellaisiin toimenpiteisiin, joihin sanotun sopimuksen XIII artiklan täytäntöönpanemiseksi nyt säädettävänä olevan lakiehdotuksen puitteissa olisi ryhdyttävä. Kun lakiehdotus näin ollen on oikeusjärjestyksemme vastainen ja ylittää ne velvoitukset, joihin välirauhansopimuksessa olemme sitoutuneet, ja kun en saadun selvityksen perusteella voi yhtyä niihin tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin, joita lain säätämisen perusteeksi on esitetty, ehdotan kunnioittaen,

että Eduskunta päättäisi hylätä käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen.

Helsingissä 4 päivänä syyskuuta 1945.

Martti O. Kölli.

V.

Vaikkakin meillä on muistuttamista valiokunnan mietintöön sisältyvän lakiehdotuksen yksityiskohtien suhteen, emme kuitenkaan tämän vuoksi tahdo liittää mietintöön vastalauseita, koska lakiehdotus suurin piirtein meitä tyydyttää. Mutta sen sijaan emme voi olla tuomatta esiin eräivää mielipidettämme, mitä mietinnön perustelujen eräisiin kohtiin tulee. Varsinkin perustelujen 3, 4 ja 5 kappaleeseen sisältyy sellaista, mikä ei vastaa tosiasioita tai mistä valiokunta ei ole voinut saada täyttä selvyyttä. Niinpä valiokunta tulee siihen tulokseen, että sotarikoskäsite on muka tulkinnanvarainen, vaikka valiokunnan hankkima sekä suullinen että kirjallinen selvitys osoittaa selvästi, että liittoutuneiden käsityksen mukaan sotarikoksiin luetaan myös sotasyällisyys. Ei tarvinne huo-

mauttaa, että liittoutuneiden kanta on tässä meidänkin kohdaltamme ratkaiseva. Kun valiokunnan käytettävissä ei ole ollut luotettavaa selvitystä siitä, millä perusteilla liittoutuneet ovat sisällyttäneet rikokset rauhaa vastaan sotarikoksiin, ei valiokunnan olisi siitä pitänyt mitään lausua. Tätä koskeva kohta perusteluissa ei ole ainoastaan tarpeeton, vaan on myöskin omiaan synnyttämään väärinkäsityksiä. Ei voida myöskään sanoa erityisen sotasyylisyysoikeuden perustamisen sisältävän poikkeusta hallitusmuodon säännöksistä, koska lakiehdotus on tarkoitettu säädettäväksi siinä järjestyksessä kuin perustuslakia muutetaan. Lopuksi huomautamme, että kysymyksessä oleviin kappaleisiin sisältyvä esitys ei ensinkään sovi perusteluiksi mietintöön, jossa puolletaan lakiehdotuksen hyväksymistä, vaan olisi lakiehdotuksen hyväksymistä perusteltava samaan tapaan kuin hallituksen esityksessä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme, että mietinnön perusteluista poistetaan 3, 4 ja 5 kappale ja niiden tilalle otetaan seuraava kappale:

Lakiehdotuksen perustelujen mukaan eräitten liittoutuneiden valtojen tekemistä päätöksistä ja sopimuksista m.m. Ison-Britannian, Yhdysvaltain, Neuvostoliiton ja Ranskan edustajain 8 päivänä elokuuta 1945 tekemästä sotarikollisten tuomitsemista varten asetettavaa kansainvälistä tuomioistuinta koskevasta sopimuksesta on katsottava käyvän ilmi, että sotarikoksiin ei lueta vain rikoksia sodan lakeja ja tapoja vastaan, vaan myöskin sotasyylisyys. Kun Suomen voimassaolevassa lainsäädännössä ei ole säännöksiä sotasyylisten rankaisemisesta, pitää hallitus, jolla on parhaat mahdollisuudet ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat, ehdotettua lakia välirauhansopimuksen 13 artiklan velvoitusten täyttämistä varten välttämättömänä. Perustuslakivaliokunta yhtyy myöskin siinä hallituksen kantaan, että oikeudenkäynnin yhtenäistämiseksi on tarpeen keskittää syytteiden tutkiminen saman tuomioistuimen, erityisen sotasyylisyysoikeuden käsiteltäväksi.

Helsingissä 4 päivänä syyskuuta 1945.

Eino Pekkala.
Toivo Kujala.
Elli Stenberg.
K. H. Wiik.

VI.

Perustuslakivaliokunnan mietintö N:o 40 hallituksen esityksen johdosta laiksi sotaan syyllisten rankaisemisesta ei perusteluiltaan ja sisältämänsä lakiehdotuksen puolesta kaikissa kohdissa vastaa käsitystämme asiasta. Se ei myöskään mielestämme täysin nojaudu niille periaatteille, jotka valiokuntakäsittelyn aikanakin ovat käyneet ilmi valiokunnan käytettävissä olevista asiakirjoista ja käsittelyn yhteydessä kuultujen asiantuntijoiden lausunnoista. Puheena olevaan mietintöön olisi sen vuoksi käsityksemme mukaan ollut tehtävä seuraavia muutoksia.

Perustelujen toisen kappaleen lopusta olisi ollut poistettava lauseet: "Ehdotettu laki poikkeaa viimeksi mainitussa kohdin siitä oikeusjärjestykseemme kuuluvaksi katsottavasta periaatteesta, ettei ketään voida tuomita rangaistukseen teosta, josta sen tekemisen aikana ei ollut rangaistusta säädetty. Tästä periaatteesta poikettaessa on jouduttu, niinkuin Korkein oikeus lausunnossaan on huomauttanut, sivuuttamaan eräitä muitakin oikeudessamme voimassa olleita periaatteita. Nämä poikkeamiset aiheutuvat, niinkuin edellä sanotusta ilmenee, esityksen antamiseen vaikuttaneista syistä." Mielestämme mainitut lauseet - sisältäen valiokunnan arvostelman hallituksen lakiehdotuksesta - eivät tähän yhteyteen oikeastaan kuulu.

Perustelujen kolmannen kappaleen alusta lähtien olisi mietinnön käsityksemme mukaan pitänyt olla tähän tapaan kuuluva:

"Hallituksen esityksen perustelujen mukaan Neuvostoliiton, Ison-Britannian ja Yhdysvaltain johtavien valtiomiesten varsinkin Berliinin konferenssissa tekemistä päätöksistä sekä Ison-Britannian, Yhdysvaltain, Neuvostoliiton ja Ranskan edustajain 8 päivänä elokuuta 1945 tekemästä, sotarikollisten tuomitsemista varten asetettavaa kansainvälistä tuomioistuinta koskevasta sopimuksesta käy ilmi, että sotarikoksiin luetaan ei vain rikkomukset sodan lakeja ja tapoja vastaan vaan myös sotasyällisyys.

Valiokunnan käytettävissä olleitten asiakirjojen ja sen hankkimien asiantuntijalausuntojen mukaan eivät mainitut kansainväliset julistukset, päätökset ja sopimukset eikä niihin liittyvä Kansainvälisen Sotilastuomioistuimen puheenjohtajan Robert H. Jacksonin Yhdysvaltain Presiden-

tille jättämä raportti kuitenkin [pitää olla kuitenkin] anna tukea sellaiselle välirauhansopimuksen 13 artiklan tulkinnalle, jonka hallitus puheena olevan lakiehdotuksen antaessaan on omaksunut. Mainituista asiakirjoista käy nimittäin ilmi, että rikoksella rauhaa vastaan eli sotasyyllisyydellä tarkoitetaan hyökkäyssodan tai kansainvälisten sopimusten, välipuheiden tai vakuutusten vastaisen sodan suunnittelemista, valmistelemista, alkamista tai käymistä taikka myös osallistumista yhteiseen suunnitelmaan tai salaliittoon minkä hyvänsä edellämainitun teon toteuttamiseksi.

Hyökkäyssodan eli sodan käyttämisen kansallisen politiikan välikappaleena tuomitsevat kaikki sivistysvaltiot yhtymällä vuonna 1928 tehtyyn n.s. Briand-Kellogin sopimukseen. Kun viimeksimainitusta sopimuksesta ei kuitenkaan ole yleisesti vedetty johtopäätöstä, että henkilöt, jotka ovat aiheuttaneet oikeudenvastaisen sodan, olisivat siitä henkilökohtaisesti vastuussa, on tämä vastuuperiaate, sen laajuus ja sisällys nyt tullut yhdistyneitten kansakuntien antamissa julistuksissa, päätöksissä ja sopimuksissa vahvistetuksi.

Valtakunnan sisäisen oikeuden mukaan voidaan rangaistukseen tuomita vain rikoksista, jotka kohdistuvat maan omaa oikeusjärjestystä vastaan. On sen vuoksi erittäin arveluttavaa ja kansainvälistenkin oikeusperiaatteiden vastaista ryhtyä tuomitsemaan maan sisäisessä tuomioistuimessa rikoksista, joiden rankaiseminen rikoksen kansainvälisen laadun ja yhdistyneitten kansakuntien edellämainituissa asiakirjoissa julkilausuman käsityksen mukaan on kansainvälisen, eri maiden edustajista kokoonpannun tuomioistuimen tehtävä.

Tämä on sitäkin arveluttavampaa, koskei meille ole tietääksemme annettu takeita siitä, että sotasyyllisyystuomioistuimemme antama tuomio olisi kansainvälisesti sitova. Päinvastoin käy mainitusta tuomari Robert H. Jacksonin raportista selville, että n.s. Lontoon sopimuksen mukaan kunkin maan omassa tuomioistuimessa voidaan sotarikoksista tuomita sotavankeihin kohdistuneet rikokset, henkilöön tai omaisuuteen kohdistuvat paikalliset rikokset ja julmuudet, jotka ovat tapahtuneet vallatuissa maissa ja joiden tekijät Moskovan julistuksen mukaisesti on palautettava rikospaikalle paikallisten viranomaisten tuomittaviksi sekä lopuksi maanpetokseen syyllistyneet

henkilöt. Näin ollen - siinäkin tapauksessa, että väli-
rauhansopimuksen 13 artiklan katsottaisiin tarkoittavan
myöskin sotasyyllisiä - maamme voi enintään olla velvoi-
tettu niihin toimenpiteisiin, jotka ilmenevät edellämai-
nitun Lontoon sopimuksen 3 kohdassa eli ryhtymään toimen-
piteisiin pidättääkseen ja saattaakseen pidättämänsä,
Kansainvälisen Sotilastuomioistuimen tuomittaviksi tule-
vat sotarikolliset syytösten tutkimista ja tuomioiden
langettamista varten yhdistyneitten kansakuntien haltuun.
Edelleen voitaisiin Suomi katsoa velvolliseksi antamaan
kansainvälisen tuomioistuimen käytettäväksi kaiken sen
tutkimusaineiston, joka meidän on mahdollista asiassa
hankkia.

Hallituksen esityksessä omaksuttu kanta, jonka mukaan
luonteeltaan kansainväliset rikokset tuomittaisiin maan
sisäisessä tuomioistuimessa, toisi oikeusjärjestyksemme
täysin sille vieraita periaatteita, joiden hyväksyminen
Suomen oikeusjärjestykseen osaksi tuo mukanaan monenlai-
sia vaaroja, joiden täyttä merkitystä tällä hetkellä on
vielä vaikeata arvostella.

Lakiehdotus tarkoittaa rangaistuksen säätämistä teoista,
jotka niiden tekohetkellä eivät olleet rangaistavia. Eh-
dotus poikkeaa tässä meidän ja useimpien sivistysmaiden
rikosoikeuden peruseriaatteesta, jonka mukaan rikoksena
voidaan pitää ainoastaan sellaista tekoa, josta sen teke-
misen aikana on laissa ollut rangaistus määrättyinä.

Lakiehdotuksessa tosin määritellään siinä tarkoitettut te-
ot valtakunnan vahingoksi tapahtuneeksi virka-aseman vää-
rinkäyttämiseksi, mutta ehdotuksen perustelut ja lain
edellyttämät rangaistusseuraamukset osoittavat, että ky-
symyksessä on sotasyyllisyydestä rankaiseminen eikä mi-
kään virka-aseman väärinkäyttö. Sotasyyllisyyden varsi-
nainen tunnusmerkki - syyllisyys hyökkäyssodan alkamiseen
vuonna 1941 Neuvostoliittoa ja Iso-Britanniaa vastaan -
pidetään hallituksen esityksen mukaan ilman enempää tut-
kimuksia selvänä. Tuomioistuimen tehtäväksi jäisi näin
ollen pelkästään sen osuuden tutkiminen, mikä syytetyllä
on sodan alkamiseen tai jatkumiseen ollut. Tällöin joudu-
taan jälleen loukkaamaan sitä kaiken oikeudenkäytön pe-
rusperiaatetta, että ennen asian ratkaisemista on molem-
pia asiapuolia kuultava.

Vahvistaessaan hallituksen ehdottaman lain eduskunta sa-

malla toteaa, että sotasyyllisiä ovat kaikki ne henkilöt, jotka ratkaisevalla tavalla ovat vaikuttaneet sodan alkamiseen vuonna 1941 Neuvostoliittoa ja Iso-Britanniaa vastaan. Samalla menettävät syytetyt sen mahdollisuutensa itsensä puolustamiseen, joka heille Kansainvälisessä Sotilastuomioistuimessakin kuuluisi.

Kun laki tulisi olemaan taannehtiva, määräytyisivät lakia vahvistettaessa samalla ne henkilöt, jotka on luettava sotasyyllisiksi. Oikeudenkäynnissä ei näin ollen enää voitaisi arvostella asioita ja tekoja sellaisina kuin olivat sitä taustaa vastaan, jolloin ne tehtiin. Tällöin jouduttaisiin tuomitsemaan rikoksina tekoja, jotka on tehty sekä tekijänsä subjektiivisen käsityksen että teon tapahtumishetkellä vallinneen yleisen mielipiteen mukaan parasta tarkottaen ja jotka ovat tehdyt maan lakien mukaisessa järjestyksessä.

Tunnusmerkkinä, jonka perusteella syylliset hallituksen esityksen mukaan erotettaisiin syyttömistä, tulisi olemaan se, onko asianomainen "ratkaisevalla tavalla" vaikuttanut sodan alkamiseen tai pitkittymiseen. Jos tällä tarkoitettaisiin, että syyllisiä ovat ne, jotka ovat ottaneet osaa sodan alkamista tai jatkamista koskevien ratkaisevien päätösten tekoon, ei lain tulkinta tuottaisi sanottavia vaikeuksia. Jos sitävastoin on tarkoitus, että tuomioistuimen tulisi ryhtyä punnitsemaan kunkin päätöksessä mukana olleen osuutta ratkaisuun, ei siinä voida päästä asiallisesti tyydyttäviin tuloksiin.

Hallitus ehdottaa, että myöskin Tasavallan Presidentti voitaisiin tuomita rangaistukseen päätöksestä, jonka tekeminen yhdessä eduskunnan kanssa hallitusmuodon 33 §:n 1 momentin mukaan kuuluu hänen virkatehtäviinsä. Hallitusmuodon 47 §:n 2 momentin mukaan presidentti ei ole vastuussa virkatoimistaan, jollei kysymyksessä ole valtiotai maanpetos.

Kun hallituksen jäsenten vastuunalaisuus myöskin presidentin virkatoimista - jota toisaalta vastaa presidentin mahdollisuus tehdä sitovia ja lainmukaisia päätöksiä vain valtioneuvoston myötävaikutuksella - on parlamentarismimme kulmakiviä, merkitsisi hallituksen ehdotuksen hyväksyminen samalla presidentin aseman heikentymistä ja samalla muutosta valtiomme rakenteeseen. Tässäkin suhteessa olisi sisäiselle oikeusjärjestyksellemme aiheutuva vamma vähäi-

sempi, jos Tasavallan Presidentti todettuna syyllistyneeksi rikokseen rauhaa vastaan tuomittaisiin kansainvälisessä tuomioistuimessa.

Mitä sitten tulee erikoistuomioistuimen asettamiseen, on se vastoin hallitusmuodon 60 §:n 2 momenttia ja samalla vastoin hallitusmuotomme henkeä. Eduskunnan valitsemana se siirtäisi osan lainkäytöstä elimelle, joka on riippuvainen lainsäätäjältä. Tällöin rikottaisiin se yksilön vapauden turvaksi vahvistettu valtiovallan kolmijako, joka vuosisatoja on ollut voimassa kaikissa maailman sivistysvaltioissa. Poliittiset voimasuhteet eivät voisi olla vaikuttamatta tuomioitten antamiseen, jolloin jälleen voitaisiin joutua saman tapaiseen tilanteeseen, jossa Lapuan liikkeen aikana tai vielä aikaisemmin vuonna 1918 oltiin. Vaikkakin pysyväisten tuomioistuimemme antamat tuomiot poliittista luonnetta omaavissa jutuissa antavat aihetta ankaraankin arvosteluun, ovat ne kokemukset, joita on saatu vuonna 1918 valtiorikosoikeuksista, sellaisia, etteivät ne kehoita uutta satunnaista tuomioistuinta asettamaan.

Siitä, että välirauhansopimuksen sitoumukset on tinkimättä täytettävä, ei olla eri mieltä. Sodan maallemme ja kansallemme aiheuttamat vahingot ja kärsimykset vaativat tutkimuksen toimittamista siitä, ovatko poliittisesti ja sotilaallisesti vastuunalaisilla paikoilla toimineet johtohenkilömme väärinkäyttäneet virka-asemaansa ja siten voimassaolevien lakien vastaisesti toimien aikaansaaneet sodan syttymisen Suomen ja Neuvostoliiton sekä Ison-Britannian välillä.

Jos tutkimukset lisäksi osoittavat, että mainittujen henkilöiden joukossa on sellaisia, jotka ovat tehneet itsensä syypääksi rikoksiin rauhaa vastaan, on Suomen yhteistoiminnassa yhdistyneitten kansakuntien kanssa annettava kaikki apu sotaan syyllisten pidättämiseksi ja rangaistukseen saattamiseksi.

Edellä esittämillään perusteilla valiokunta katsoo, ettei hallituksen esitys perustu välirauhansopimuksen ja esityksen perusteluissa mainittujen julistusten, päätösten ja sopimusten oikeaan tulkintaan.

Kun kuitenkin hallitus, jolla on ollut parhaat mahdollisuudet ottaa huomioon nykyisen tilanteemme meille asetta-

mat vaatimukset, on ilmoittanut pitävänsä välttämättömänä puheena olevan lakiehdotuksen hyväksymistä, valiokunta - olematta vakuuttunut hallituksen perustelujen pätevydestä, mutta uskoen, että sillä on myöhemmin esitettävänä riittävät perustelut kantansa tueksi - katsoo, ettei hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymiseltä nykyisissä oloissa voida välttyä. Tällöin valiokunta on - poiketen hallituksen esityksessä omaksutuista periaatteista - sitä mieltä, että lakiehdotukseen on tehtävä aivan oleellisia muutoksia, jotta se vastaisi kansan oikeuskäsitystä ja todella johtaisi sellaisiin tuloksiin, jotka kestävät arvostelua.

Ei ole kiellettävissä, että molemmat sotamme Neuvostoliittoa vastaan ovat keskinäisessä syy-yhteydessä toisiinsa. Vuonna 1939 alkanut talvisotamme oli edellytys vuonna 1941 uudelleen alkaneelle sodalle. Sotiin johtaneitten syitten ja toimenpiteiden selvittäminen olisi sen vuoksi alettava jo talvisotaa edeltäneiltä ajoilta.

Olisi saatava selville ja saatettava rangaistukseen ne henkilöt, jotka todella ovat syypäitä sodan syttymiseen Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Vain siten saamme aikaan sen sisäisen puhdistuksen, joka on välttämätön, jotta kansamme voisi uudessa tilanteessa ottaa vakavasti sen suunnan, joka tekee sille mahdolliseksi jatkuvat elämän mahdollisuudet.

Kun lakiehdotuksen tarkoituksena on hallituksen esityksen mukaan välirauhansopimuksen 13 artiklan soveltaminen niiden periaatteiden mukaisesti, jotka ilmenevät Lontoon sopimuksen sotarikollisuutta koskettelevasta kohdasta, pitäisi puheenaolevassa laissa sotasyällisyys eli rikos rauhaa vastaan määritellä sanamuodoltaan vastaamaan Lontoon sopimuksen vastaavaa kohtaa. Lain perustelujen ja sen sanamuodon välinen ristiriita ja lain todellisen tarkoituksen kätkeyminen virkarikoksen muotoon - kuten hallituksen esityksessä on tehty - ei ole näin tärkeässä asiassa hyväksyttävissä.

Hallitus ehdottaa, että syytteenpanosta määräisi valtioneuvosto oikeuskanslerin esityksestä. Tällaisen vallan myöntäminen valtioneuvostolle, jonka kokoonpano on jatkuvien muutosten alainen, on sitäkin arveluttavampaa, kun sen jäsenenä saattaa olla tai sellaiseksi saattaa joutua henkilöitä, joita vastaan syyte sotaan syyllisyydestä

mahdollisesti olisi nostettava. Kun valtioneuvoston kokoonpanon ei välttämättä jatkuvasti tarvitse vastata eri puolueitten voimasuhteita, voi - valtioneuvoston joutuesssa käyttämään syytteeseenpanossa poliittista tarkoituksenmukaisuusharkintaa - olla vaara tarjolla, ettei syytteiden nostamisessa aina voida seurata tasapuolisuutta ja lain tarkoitusta.

Edelleen on otettava huomioon, ettei hallituksen jäsenillä suuren ja vastuunalaisen työtaakkansa vuoksi ole mahdollisuutta perehtyä tutkimusaineistoon sillä tarkkuudella, joka olisi välttämätöntä.

Valiokunnan mielestä pitäisi sen vuoksi määrätä erityinen eduskunnan suhteellisilla vaaleilla valitsema syyttäjäistö, jonka ainoana tehtävänä olisi näihin asioihin tutustuminen ja niiden selvittäminen. Näin voitaisiin sotasyyllisyyskysymys selvittää nopeasti ja perinpohjaisesti. On nimittäin otettava huomioon, että myöskin oikeuskanslerin työt ovat sen laatuiset, ettei hän mitenkään voi ehtiä muitten töittensä ohella perusteellisesti tutkimaan kunkin sotasyyllisen osuutta puheena oleviin tekoihin.

Valiokunnan mielestä oikeudenkäynnin on oltava kokonaisuudessaan julkinen. Vain siten voidaan hälventää ne epäluulot, joita - aiheellisesti tai aiheetta - poliittisten oikeusjuttujen yhteydessä aina syntyy. Samalla tulee yleiseen tietoon ne menettelytavat, joita on käytetty kansan saattamiseksi vastoin tahtoaan sotaan. Tällöin on myöskin helpompi löytää ne keinot, joiden avulla tällaiset kansalliseen onnettomuuteen saattaneet erehdykset voidaan tulevaisuudessa paremmin välttää."

Valiokunta on mietinnössään ehdottanut hallituksen esitystä muutettavaksi siten, ettei sotasyyllisyysoikeuden jäseneksi määrätty saisi kieltäytyä toimeen ryhtymästä. Kun kysymyksessä on joka tapauksessa tuomion antaminen, joka perustuu enemmän tai vähemmän poliittiseen tarkoituksenmukaisuusharkintaan, ei mielestämme pitäisi ketään pakottaa vastaanottamaan tehtävää, jonka täyttämiseen hän ei tunne kykenevänsä. Käsityksemme mukaan jäseniksi tarkoitetuilta voidaan saada etukäteen suostumus niin nopeasti ettei se tule aiheuttamaan viivytystä tuomioistuimen työn alkamisessa.

Edelläolevaan viitaten kunnioittaen ehdotamme, että Eduskunta hyväksyisi hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen näin kuuluvana:

Laki

sotaan syyllisten rankaisemisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla, säädetään Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhtyneen Kuningaskunnan välillä 19 päivänä syyskuuta 1944 tehdyn välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttämiseksi seuraavaa:

1 §.

Joka poliittisesti tai sotilaallisesti vastuunalaisella paikalla ollen on ottanut osaa vuonna 1939 Sosialististen Neuvostotasavaltain Liittoa tai vuonna 1941 mainittua valtakuntaa ja Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhtynyttä kuningaskuntaa vastaan käytyjen sotien suunnitteluun, valmisteluun, aloittamiseen ja käyntiin tuomittakoon valtakuntaa vahingoittavasta toiminnastaan vankeuteen enintään kahdeksaksi vuodeksi taikka, jos asianhaarat ovat raskauttavat, kuritushuoneeseen määrääjäksi tai elinkaudeksi.

Mitä hallitusmuodon 47 §:ssä ja eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatoimien lainmukaisuutta 25 päivänä marraskuuta 1942 annetun lain 7 §:ssä on säädetty, älköön estäkö tuomitsemasta rangaistukseen tasavallan presidenttinä ja valtioneuvoston jäsenenä toiminutta henkilöä 1 momentissa tarkoitettusta teosta.

2 §.

(1 ja 2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä.)

(3 mom. poist.)

3 §.

Syytteen nostamisesta sotasyällisyysoikeudessa määrää 5-jäseninen syyttäjistö, jonka tarpeellisine varajäsenineen eduskunnan valitsijamiehet valitsevat suhteellisilla vaaleilla.

4 §.

Syytettä sotasyällisyysoikeudessa ajaa 3 §:ssä mainitun syyttäjistön määräämä syyttäjä.

5 §.

Oikeus syyttää tässä laissa tarkoitettusta rikoksesta olkoon rauennut, jollei syyttäjistö ole vuoden 1945 aikana määrännyt syytettä nostettavaksi.

6 §.

(Poist.)

6 (7) §.

Mikäli tässä laissa ei ole toisin säädetty, on sotasyyllisyysoikeuteen nähden soveltuvin osin noudatettava, mitä valtakunnanoikeuden ja sen puheenjohtajan toiminnasta on voimassa.

Oikeudenkäynnin sotasyyllisyysoikeudessa on oltava kokonaisuudessaan julkinen.

7 (8) §.

(Kuten valiokunnan mietinnössä.)

Helsingissä syyskuun 4 päivänä 1945.

A. K. Paasivuori.

Uuno Raatikainen.

Väinö Kivisalo.

Yhdyn edelläolevaan siltä osalta, mikä koskee mietinnön perusteluja.

Eino Möttönen.

VII.

Kysymys n.s. sotasyyllisten rankaisemisesta on paljon suuremmassa määrin poliittinen kysymys kuin oikeuskysymys. Sentähden on vaikeata, niinkuin pitäisi, ensisijaisesti vedota oikeudellisiin näkökohtiin tässä vakavassa kysymyksessä. Liian kauas ei kuitenkaan saada poliittista tarkoituksenmukaisuutta tai mielivaltaisuutta johtaa tässä tapauksessa; määrätynlaisia yleispäteviä periaatteita on joka tapauksessa noudatettava.

Eräs tällainen periaate on käsitykseni mukaan se, että mikäli rankaisemismenettelyyn on ryhdyttävä, ei ainoastaan muutamia yksityisiä henkilöitä ole katsottava sodasta vastuussa oleviksi ja tehtävä sen politiikan syntipukkeiksi, jota sotavuosina meillä on harjoitettu maalle onnettomin seurauksin. Tästä politiikasta ovat monet vas-

tuussa, myöskin osaltaan kansaneduskunta, joka enimmäkseen on ollut sen takana ja tukenut sitä. Yksityisen vastuu ja tämän rankaiseminen tulee tietenkin tuntuvammaksi, kuta harvempia syytetään tässä tarkoitetuista teoista. Mitä enemmän vastuu jaetaan, sitä keveämmin se kohtaa kaikkia niitä, jotka vastuussa ovat.

Suuremman oikeudenmukaisuuden vaatimus - jos sellaisesta tässä yhteydessä voidaan puhua - on tällöin paremmin tyydytettävissä. Liian laajoihin piireihin ei kuitenkaan kysymykseen tulevaa rankaisemista ole ulotettava, se johtaisi helposti poliittiseen vainoon ja valitettaviin yhteiskunnassa syntyviin häiriöihin. Sentähden on noudatettava määrätynlaisia rajoituksia. Tässä kohden näyttää minusta kuitenkin hallituksen esitys liian suppealta, kun taas valiokunta on mennyt liian pitkälle hyväksyessään 1 §:n sellaiseksi, että kuka hyvänsä voidaan katsoa syylliseksi ja asettaa syytteeseen sotasyällisyysoikeudessa. Minusta tuntuu, että pitäisi löytää keskitie, ja sellainen olisi niiden asettaminen vastuuseen, jotka hallituksessa tai muussa poliittisesti vastuunalaisessa asemassa ollen ratkaisevalla tavalla ovat vaikuttaneet harjoitettuun politiikkaan.

Ehdotetun lain 1 §:n alun tulisi siis kuulua:

1 §.

"Joka hallituksessa tai muussa poliittisesti vastuunalaisessa asemassa ollen ratkaisevalla tavalla on vaikuttanut - - -".

Jotta pykälä myös muodollisesti tulisi moitteettomaksi, voitaisiin sitä paitsi sanat "tuomittakoon virka-aseman väärinkäyttämisestä valtakunnan vahingoksi" muuttaa sanoiksi "tuomittakoon valtakuntaa vahingoittaneesta toiminnasta".

Mitä sotasyällisyysoikeuden kokoonpanoon tulee, olen sitä mieltä, ettei olisi sopivaa määrätä puhtaasti poliittista oikeudenkäyntiä varten asetettavaan tuomioistuimeen korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden presidenttejä ja ettei myöskään olisi katsottava tarpeelliseksi lainopillisen tiedekunnan professorin mukanaoloa siinä. Sitä vastoin on ilmeistä, että prosessin johdon tulee olla uskottuna lainopillisesti pätevälle henkilölle, minä vuoksi korkeimman oikeuden pitäisi määrätä sopiva tuo-

mari oikeuden puheenjohtajaksi sekä hänelle varamies. Tämän mukaisesti ehdotan,

että 2 §:n 2 momentti laadittaisiin seuraavasti:

"Sotasyylisyysoikeuteen kuuluu korkeimman oikeuden määräämä puheenjohtaja ja kaksitoista jäsentä, jotka ynnä tarvittavat varajäsenet eduskunnan valitsijamiehet valitsevat suhteellisilla vaaleilla. Jos puheenjohtaja on esteellinen tai estynyt, astuu hänen tilalleen korkeimman oikeuden määräämä varapuheenjohtaja. Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla taitaviksi tuomareiksi tunnettuja lakimiehiä."

Katson edelleen, että niitä, jotka on valittu tuomioistuimen jäseniksi, ei vasten tahtoaan olisi pakotettava ottamaan vastaan tehtävä, joka on luonteeltaan varsin arkaluontoinen ja vastuunalainen. Syystä voidaan kysyä, minkälaiseksi tuomioistuimen toiminnan tulos tulee muodostumaan, jos sen jäsenten täytyy työskennellä pakolla tehtävänsä määrättyinä.

Tämän vuoksi olen sitä mieltä, että 2 §:n 3 mom. olisi poistettava.

Ehdottamani korjaukset ovat mielestäni niin olennaisia, että käsittääkseni lain hyväksyminen on vaikeata, jos sen 1 ja 2 § jäävät muuttamattomiksi.

Valiokunnan mietinnön perusteluihin haluaisin myöskin saada erään korjauksen. Ehdotan, että neljännen kappaleen ensimmäinen lause liitetään edellisen kappaleen viimeiseksi lauseeksi ja että sen jälkeen seuraavat kaksi kappaletta kuuluisivat näin:

"Ehdotetun lain mukaan käsittelee sen perusteella nostettavat syytteet tarkoitusta varten asetettava erikoinen sotasyylisyysoikeus niminen tuomioistuin. Tässäkin kohden lakiehdotus sisältää poikkeuksen eräästä meillä valitsevasta oikeusperiaatteesta, nimittäin hallitusmuodon 60 §:n 2 momentissa säädetystä kiellosta asettaa satunnaisia tuomioistuimia.

Valiokunta siis asettuu sille kannalle, että ehdotetun lain säännökset sekä lakiehdotuksessa tarkoitettujen tekojen rangaistaviksi julistamiseen että niiden tuomitsemiseksi noudatettavaan menettelyyn nähden sotivat vakiin-

tuneita oikeusperiaatteita ja kansamme oikeuskäsitystä vastaan. Valiokunta ei myöskään ole voinut katsoa, että mikään liittoutuneiden valtojen päätösten ja sopimusten kohta olisi suorastaan sovellettavissa sotasyyllisiksi väitettyihin maamme johtaviin henkilöihin. Vielä vähemmin nämä valiokunnan käsityksen mukaan ovat syyllistyneet sellaiseen rikolliseen toimintaan, joka vaatisi tavallisuudesta poikkeavaa oikeudenkäyttöä. Kun kuitenkin hallitus, jolla on ollut parhaat mahdollisuudet ottaa varteen kaikki asiaan vaikuttavat seikat, on pitänyt ehdotettua lakia välirauhansopimuksen puheena olevan artiklan velvoitusten täyttämistä varten välttämättömänä ja ottamalla huomioon muutoinkin tilanteen, johon maamme sodan johdosta on joutunut, perustuslakivaliokunta ei katso voivansa asettua vastustamaan lakiehdotuksen hyväksymistä sen arveluttavasta sisällyksestä ja poikkeuksellisesta luonteesta huolimatta. Valiokunnan mielestä olisi kuitenkin lakiehdotukseen tehtävä eräitä jäljempänä mainittuja muutoksia ja lisäyksiä."

Helsingissä syyskuun 4 päivänä 1945.
Ernst v. Born.